

Helsingissä 22.10.2024

EDUSKUNNAN ULKOASIAINVALIOKUNTA

VIITE: VNS 3/2024 vp

ASIA: Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko

SaferGlobe on vuonna 2010 perustettu riippumaton suomalainen ajatushautomo, joka tuottaa tietoa ja kehittää työvälineitä kestävän rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi. Tuotamme helposti saavutettavaa tietoa, selvityksiä, koulutuksia sekä verkkosovelluksia rauhan ja laajan turvallisuuden kysymyksistä. Keskeisimpiä teemojamme ovat rauhanrakentaminen, konfliktien ehkäisy, muuttuva turvallisuus, rauhanteknologiat ja ase- ja sopimusvalvonta.

Lisätietoja:

toiminnanjohtaja MARIA MEKRI

maria.mekri@saferglobe.fi, p. +358 (0)40 326 3337

SaferGlobe ry

Maria Mekri
toiminnanjohtaja

SaferGlobe ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto liittyen valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittiseen selonteeseen.

SaferGloben näkemyksen mukaan ”uuden ajan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa” on ensisijaisen tärkeää tukea kaikkien suomalaisten turvallisuutta. Kokonaisturvallisuuden kehittämiseen tarvitaan vahvempaa yhteistyötä varsinkin siviilitoimijoiden kanssa. Samanaikaisesti on tarpeen kehittää osaamista, jotta Suomi pystyy vastaamaan uudenlaisiin uhkiin. Tärkeää on myös, että myös suomalaiset tutkijat ja siviiliosaat pystyvät luomaan entistä laajempia osaamisverkostoja ja kehittää uudenlaista osaamista Suomeen. Samalla Suomen tulee ylläpitää ja kehittää osaamistaan rauhantoimijana.

SaferGloben mielestä seuraavat seikat tulisi huomioida tarkemmin mietinnössä:

1. Suomen ainutlaatuinen valttikortti kompleksisissa tilanteissa on monitoimijayhteistyön kehittäminen

Turvallisuuspoliittista tilannetta värittää kompleksisuus, jossa uhista harva on enää ainoastaan puhtaan sotilaallinen. Suomen ainutlaatuisena valttikorttina kompleksisissa tilanteissa on jo pitkään ollut vahva monitoimijayhteistyö, joka perustuu laajan luottamuksen ylläpitämiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Tätä yhteistyötä tulee kuitenkin jatkuvasti kehittää ja resursoida niin, että voimme hyödyntää tätä valttikorttia mahdollisimman tehokkaasti.

Kokonaisturvallisuus on vuosien saatossa muuttunut entistä sotilastoimintakeskeisemmäksi ja viranomaisvetoisemmaksi. Resilientissä yhteiskunnassa yksilöt ovat aktiivisia turvallisuuden rakentajia, eivät vain turvallisuuden objekteja, jotka toteuttavat viranomaismääräyksiä, kun niitä tulee. Arjen turvallisuus, yhteiskunnan heikoimpien turvallisuus sekä paikallisten ja kuntien kyky toimia poikkeusolosuhteissa ovat keskeisiä koko Suomen turvallisuuden kannalta. Tätä resilienssiä pitää kehittää myös osana kokonaisturvallisuutta ja myös ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.

2. Uudet uhat ovat usein samanaikaisesti sisäisiä ja ulkoisia

SaferGlobe on syvästi huolissaan siitä, ettei selonteossa selvennetä sitä, miten Suomi toimii tilanteissa, joissa uudenlaiset uhat ovat samanaikaisesti sekä sisäisiä että ulkoisia. Suomen ennaltaehkäisevä toiminta ulko- ja turvallisuuspolitiikassa painottuu osallistumiseen kansainvälisten toimijoiden toimintaan.

Selonteon sivulla 27 kerrotaan, että ”toimilla tuetaan sisäistä ja kansallista turvallisuutta, yhteiskunnan oikeusjärjestystä, alueellista koskemattomuutta sekä yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Sivulla 32 huomioidaan, että ”Suomi jatkaa kansainvälistä yhteistyötä terrorismin, väkivaltaisen ekstremismin ja väkivaltaisen radikalisoitumisen torjumiseksi osana kansallista ennaltaehkäisyä” – mutta miten tätä toimintaa toteutetaan Suomessa, ja miten kansainvälinen ja kansallinen toiminta nivoutuvat toisiinsa? Kuka tätä toimintaa käytännössä toteuttaa

Suomessa? Miten nämä toimijat hyötyvät kansainvälisestä toiminnasta? Entä jos toiminta ei ole viranomaisjohtoista? Miten huomioidaan strategisesti tärkeä kansalaisjärjestötoiminta? Miten tuetaan osaamisen kehittämistä, jos joku tutkija ei keksi yliopistossa innostua aiheesta?

3. Osaamisen kehittäminen on välttämätöntä, sillä suomessa on osaamisen katvealueita

Uudessa tilanteessa Suomesta puuttuu keskeistä osaamista sekä kansainvälisiä verkostoja. Vahvaa suomalaista viranomaistyötä ohjaavat vuosikymmenten kuluessa muovaillut budjettilinjat. Työ on itsessään vahvaa ja osaavaa, mutta se ei voi samanaikaisesti olla ketterää, innovoivaa ja uusiin trendeihin tarttuvaa. On ilmiselvää, että Suomessa on osaamisen katvealueita, koska emme ole aiemmin olleet nykyisenkaltaisessa turvallisuustilanteessa. Viranomaisyhteistyön ulkopuolella Suomi tarvitsee myös asiantuntijayhteistyötä, jotta Suomi saa myös epävirallista tietoa siitä minkälaiset teemat ovat nyt kansainvälisesti tärkeitä.

3.1. Joukkotuhoaseet

Suomalainen joukkotuhoaseosaaminen on ollut ohutta jo pitkään, eikä joukkotuhoaseisiin liittyvää tiedontuotantoa tai osaamista ole kehitetty.

3.1.1. Biologiset aseet

Biologiset aseet ovat olleet katveessa ihan viime vuosiin saakka, koska perinteisesti on ajateltu biologisten aseiden leviävän vapaasti, eli niiden käyttö helposti vahingoittaa myös käyttäjää. Geeniteknologian ja tekoälyn kehittämisen myötä on kuitenkin mahdollista tehdä räätälöityjä biologisia aseita, joilla voisi vaarantaa ruokaturvaa. Biologisten aseiden vientivalvonta on myös ollut pitkään huonolla tolalla. Tässä Suomi voisi ottaa aktiivisen roolin.

3.1.2. Kemiaalliset aseet

Verifinin ansiokkaan verifikaatiotyön lisäksi on tarve luoda ymmärrystä siitä, mitä ja miten kemiallisia aseita käytetään. Kemiaallisissa aseissa olisi tarve aktiivisesti kehittää suomalaista asetutkimusta.

3.1.3. Ydinasetutkimus

Suomen ydinasetutkimus on ollut keskittynyt pitkälti yhdysvaltalaiseen ydinaseymmärrykseen. Suomelle olisi tärkeää kehittää omaa osaamistaan, joka perustuu Suomen omiin turvallisuusprioriteetteihin. Ydinaseiden sijoittaminen esim. Saksaan on tuonut mukanaan monenlaisia haasteita.

3.2. Murroksellisen aseteknologian kilpavarustelu, tekoäly ja kaksikäyttötutotteiden vientivalvonta

Kiitämme selontekoa murroksellisten teknologioiden puolustuskriittisten vaikutusten ja mahdollisuuksien tunnistamisesta, kuten sivulla 30 on mainittu. Samalla haluamme vielä erityisesti korostaa teknologiaan liittyviä uudenlaisia riskejä sodankäynnin tahdin kiihdyttäjänä ja kynnyksen madaltajana ja niiden ilmentymistä maailmalla jo tällä hetkellä, mikä tekee aiheesta poikkeuksellisen akuutin sekä Suomen turvallisuuspoliittisen aseman että korkean teknologian teollisuuden kannalta. Kiihtyvä kilpavarustelu tarvitsee tasapainokseen välitöntä globaalia hallintaa ja sääntelyä kansainvälisen konfliktipotentiaalin ollessa merkittävässä kasvussa.

Tämä kehitys tarkoittaa myös, että kaksikäyttötuotteiden, kuten mikrosirujen ja ohjelmistojen, vientivalvontaa pitäisi kehittää niin, että on mahdollista saada tilastollista tietoa siitä, mitä viedään, mihin ja miten paljon. Varsinkin kaksikäyttötuotteissa olisi tärkeää kehittää riskipohjaista valvontamallia, jossa valvontatoiminnot keskittyisivät korkeariskisiin tuotteisiin ja korkeariskisiin maihin.

3.3 Hybridiuhat

Hybridiuhat koskettavat entistä enemmän Suomen yhteiskuntaa, mutta ruohonjuuritoimet tietovaikuttamisen ja disinformaation ennaltaehkäisyssä ovat hataria. Minkä toimijan vastuulla on Suomessa esimerkiksi se, että Suomessa tehdään tarpeeksi paljon disinformaatiota ennaltaehkäisevää työtä? Onko ainoa disinformaation ennaltaehkäisevä työmalli hyvä koulutus? Entä tietovaikuttaminen? Kenen vastuulla on ennaltaehkäistä tietovaikuttamista ja varmistaa faktaperäisyys?

Hybridiuhat vaikuttavat myös entistä enemmän kansainväliseen yhteistyöhön. SaferGlobe on huomannut verkostoissaan epäluuloa valtiotaustaisia toimijoita kohtaan, lähinnä Venäjän vaikuttamisyritysten takia. Yhteistyö perustuu entistä enemmän luotettavien ja vakiintuneiden toimijoiden verkostoihin, joilta myös vaaditaan entistä enemmän läpinäkyvyyttä ja kykyä ylläpitää kansainvälisiä hyviä käytänteitä.

3.4 Aseiden haitallisen leviämisen sekä laittoman asekaupan sekä aseväkivallan ehkäisy

Suomen tulisi aktiivisesti osallistua toimiin, jotka pyrkivät ehkäisemään aseiden haitallista leviämistä Euroopassa. Pääsääntöisesti voidaan katsoa, että mitä enemmän aseet pääsevät leviämään haitallisesti, sitä suurempia sisäisen turvallisuuden riskejä Suomella on.

Laittoman asekaupan ehkäisyssä ensisijaisen tärkeää olisi, että Suomella on ajantasainen tieto siitä, *minkälaisia* aseita Suomessa käytetään rikoksissa ja *mistä* nämä aseet tulevat. Ymmärryksemme mukaan näitä tietoja ei tällä hetkellä tilastoida säännönmukaisesti, mikä tarkoittaa, ettei tilastollista tietoa trendeistä ole.

Asevarustelun ja aseiden määrän kasvaessa, on oletettavaa, että myös aseväkivalta kasvaa. Aseväkivaltaa ennaltaehkäisevän toiminnan kehittäminen on keskeisen tärkeää, ja vaatii pitkäjänteistä monitoimijayhteistyötä, jossa huomioidaan myös kansainvälinen asekauppa ja aseteknologian kehitys.

3.5. Kansainvälisen tiedon, osaamisen ja hyvien käytänteiden tuominen suomeen sekä kansainvälinen yhteiskehittely

Uusissa turvallisuusuuhkissa Suomella on opittavaa muilta, varsinkin isoilta EU-mailta. Tästä tiedosta hyötyminen sekä hyvien käytänteiden tuominen Suomeen on välttämätöntä, jotta pysymme kehittämisen kärjessä. Samalla Suomi voi myös johtaa monitoimijayhteistyön kautta kompleksisiin tilanteihin liittyvää turvallisuuskehittämistä. Sen sijaan, että kilpailemme muiden kilpailukyvyn, on turvallisuusosaamisemme niin vahvaa, että voimme luoda myös omaa, kansainvälisesti kiinnostavaa osaamista.

4. Huolellisuusvelvoitteiden toteutumista tulee tukea myös puolustussektorilla

SaferGlobe on huolissaan mahdollisesta maineriskistä, mikäli asianmukaista huolellisuutta ja huolellisuusvelvoitteita (due diligence) ei huomioida riittävästi, kun Suomi pyrkii kehittämään puolustussektoriaan ja -vientiä ja vakiintuneiden tuottajien lisäksi alalle tulee entistä enemmän uusia, pieniä yrityksiä. Ala perustuu luottamukseen ja siihen liittyy monenlaisia kansainvälisiä vastuullisuusvelvoitteita.

Muutama vuosi sitten SaferGlobe taustavaikutti siihen, että Suomen puolustusvoimia arvioitiin reilusti kansainvälisessä korruptiotutkimuksessa. Kansainvälinen toimija oli valmis arvioimaan Puolustusvoimat hyvin ankarasti, koska heidän verkkosivuillaan ei ollut tarpeeksi julkista tietoa korruptiota ennaltaehkäisevistä toiminnoista. Kuukausien keskustelujen myötä saimme tilanteen korjattua.

Vienninkasvattamisprosesseissa huolellisuusvelvoitteet sekä maineriskien hallinta ovat harvoin mainittuja myös aloilla, jotka ovat riskialttiita, ja joilla luottamus on keskeisen tärkeää. Vastuullisuuden kasvattaminen eksplisiittisesti sekä erilaisten kriteeristöjen kautta tukee jatkuvaa luotettavuutta.

Aseiden tuotannossa tärkeää on myös huomioida aseiden koko elinkaari, eli käytön ja myymisen lisäksi myös tuotanto sekä käytön lopettaminen (eli aseiden tuhoaminen tai kierrättäminen). Nykyaseista monet käyttävät kriittisiä mineraaleja, joiden saatavuus voi olla haastavaa. Siksi tuotannon kehittäminen sekä kierrättäminen ovat entistä tärkeämpiä myös turvallisuuspoliittisesti.

4.1. Ympäristön ja jälleenrakentamisen tukeminen sodan aikana

Sota-alueet keskellä Eurooppaa ovat tärkeitä sodan loppumisen jälkeen. Ympäristön tuhoaminen sekä suoraan sotatoimena, että sotatoimien vaikutuksesta, kuten Ukrainassa on laajamittaisesti nähty vaikuttaa alueiden elinkelpoisuuteen pitkään sodan jälkeen. Kylmän sodan aikaisten ennennäkemätön käyttö tarkoittaa, että maanperä on nyt laajasti saastunutta. Tämä tulisi huomioida myös Suomen puolustuksessa, että voimme turvata koko Suomen asuinkelpoisuuden. Aseteknologian kehityksessä olisikin syytä myös luoda innovaatiota, jonka tarkoituksena on tukea alueiden uudelleenkäyttöön ottoa sotatoimien jälkeen.

5. Turvallisuushkien ennaltaehkäisy ja sosiaalinen innovaatio

Resurssien vähyyttä voi Suomessa paikata monitoimijayhteistyöllä sekä sosiaalisella innovaatiolla. Mitä laajempi osa suomalaisista osallistuu yhteisen turvallisuutemme kehittämiseen, sitä resilientimpi ja kestävämpi Suomi on. SaferGlobe toivoo, että yhteisen turvallisuuden tukemisessa huomioidaan myös sisäisen turvallisuuden kehittämisen tarve, ja tuetaan osaamisen kehittämisen lisäksi myös sosiaalisia innovaatioita, joilla voimme tukea omaa turvallisuuttamme tehokkaasti.

6. Vahvan rauhanosaamisen säilyttäminen on keskeistä tulevaisuuden töyssyissä

SaferGlobe kiittää siitä, että Suomen vahva rauhanosaaminen on huomioitu, ja sen merkitystä korostetaan myös selonteossa. Tulevaisuuden turvallisuusnäkymät ovat haastavat, ja on tärkeää, että Suomi tukee myös vakaita ja toimintakykyisiä yhteiskuntia.